

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

Aanleiding

Provinciale Staten hebben op 20 februari 2019 de Omgevingsvisie Zuid-Holland vastgesteld. De visie is één van de kerninstrumenten uit de Omgevingswet. Gekoppeld aan die Omgevingsvisie is een procedure voor een Milieueffectrapportage (plan MER) uitgevoerd, met als resultaat de Leefomgevingstoets Zuid-Holland. De staat van de leefomgeving werd hierin aan de hand van het ‘rad van de leefomgeving’ verbeeld. Dit rad verbeelde per thema op hoofdlijnen aan de hand van een dertigtal indicatoren de huidige situatie van de leefomgeving. Daarbij is ook een inschatting gegeven van de verwachte (autonome) ontwikkeling.

De commissie m.e.r. heeft over de inhoud van deze Leefomgevingstoets een advies uitgebracht. De commissie adviseert hierin onder andere om de informatie over de staat van de leefomgeving systematisch en op transparante wijze bij te gaan houden. Gedeputeerde Staten hebben dit advies overgenomen en toegezegd een monitor te ontwikkelen, als onderdeel van de beleidscyclus Omgevingsbeleid.

De monitor leefomgeving Zuid-Holland

De monitor leefomgeving Zuid-Holland laat zien hoe de leefomgeving er ‘buiten’ in de provincie voorstaat. De monitor beschrijft de staat van de leefomgeving aan de hand van een 30-tal effectindicatoren en brengt in beeld welke ontwikkelingen zich in de leefomgeving van de provincie Zuid-Holland voordoen. De monitor beschrijft de staat van de leefomgeving en de ontwikkelingen in principe gekoppeld aan de thema’s van het Omgevingsbeleid, maar bevat ook een weergave waarbij de effectindicatoren zijn ingedeeld naar de ambities van het huidige college.

De monitor beschrijft de staat van de leefomgeving aan de hand van een beperkt aantal indicatoren op relevante thema’s. De indeling sluit aan bij de onderwerpen ambities van binnen het provinciale leefomgevingsbeleid. De monitor volgt dit beleid, het coalitieakkoord en de begroting niet één-op-één. Een belangrijk kenmerk van een monitor is een zekere stabiliteit. Op die manier worden trends en ontwikkelingen zichtbaar. De uitdaging is verder om balans te vinden tussen voldoende brede dekking van de leefomgeving aan de ene kant en overzichtelijkheid, communicatieve waarde en (dus) een bepaalde compactheid.

De monitor brengt de beleidsrelevante ontwikkelingen in de leefomgeving in beeld, maar doet echter geen uitspraak over de effectiviteit, efficiency of legitimiteit van provinciale beleidskeuzes. De monitor zelf betreft geen evaluatie van specifieke beleidsprestaties of verantwoording van ingezette middelen. Het beeld van de staat van de leefomgeving kan voor Provinciale Staten vanzelfsprekend wel input bieden voor de discussie over de doelmatigheid en doeltreffendheid van dat beleid. Daarnaast wordt de monitor benut voor het uitvoeren van Leefomgevingstoetsen bij wijzigingen van beleid en bij het uitvoeren van Milieu Effect Rapportages.

Voor de eerste versie van de monitor leefomgeving Zuid-Holland is een indeling gemaakt in de thema’s energie, economie, klimaat en water, landschap en cultuurhistorie, milieu en gezondheid, natuur en verstedelijking en mobiliteit. De indeling sluit aan bij de onderwerpen ambities van binnen het provinciale leefomgevingsbeleid. Binnen het totaal van deze thema’s zijn in totaal 30 indicatoren benoemd. Met de eerste versie van de monitor wordt voor iedere indicator ook een relatie gelegd met een specifiek beschikbare databron. Er is daarbij zoveel mogelijk gebruik gemaakt van data die al verzameld is en wordt, bijvoorbeeld door het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Planbureau voor de Leefomgeving. Er is ook zoveel mogelijk aangesloten bij al bestaande (en in ontwikkeling zijnde) monitorsystemen, in sommige gevallen bij decentrale overheden. De monitor leefomgeving Zuid-Holland is bedoeld om te kunnen raadplegen via een digitale raadpleegomgeving. De monitor zal daarbij als een rad worden weergegeven, waarbij per indicator van het rad met een kleurcodering de staat van de leefomgeving op die indicator is weergegeven. Het rad zal er naar verwachting uit komen te zien zoals opgenomen in bijgevoegde figuur.

Keuze indicatoren

De ‘ideale’ indicator of set van indicatoren werkt signalerend voor het betreffende beleidsveld. De indicatoren gaan over de leefomgeving zelf (‘buiten’). Dat betekent dat de nadruk ligt op effect indicatoren (‘outcome’) en niet op prestatie indicatoren (‘output’). De monitor brengt beleidsrelevante ontwikkelingen in de leefomgeving in beeld. Dit houdt in dat de provincie niet perse rechtsreeks invloed kan uit oefenen op de indicator (causaliteit tussen beleid en staat van de leefomgeving). Als voorbeeld, het bruto regionaal product (BRP), is een maat om de stand van de regionale economie te beschrijven en te vergelijken met andere regio’s. De omvang van het BRP is echter van (heel) veel meer afhankelijk dan het provinciale beleid alleen.

De monitor leefomgeving Zuid-Holland bevat in ieder geval de onderwerpen die volgens de EU richtlijn¹ aan bod moeten komen in een milieueffectrapportage waarvoor de monitor een bouwsteen vormt. Dat zijn: (a.) de bevolking en de menselijke gezondheid; (b.) de biodiversiteit, met bijzondere aandacht voor op grond van de Wet natuurbescherming beschermde habitats en soorten; (c.) land, bodem, water, lucht en klimaat; (d.) materiële goederen, het cultureel erfgoed en het landschap; (e.) de samenhang tussen de onder (a) tot en met (d) genoemde factoren.²

¹ Richtlijn 2001/42/EG van het Europees Parlement en de Raad van 27 juni 2001 betreffende de beoordeling van de gevolgen voor het milieu van bepaalde plannen en programma's. Dit is uitgewerkt in de Nederlandse wetgeving in de Wet milieubeheer, hoofdstuk 7

² Punt (e), de samenhang, komt niet expliciet in de monitor aan bod. De afritten zullen specifiek in de leefomgevingstoets/plan-m.e.r. benoemd worden.

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

Door zoveel mogelijk bestaande indicatoren te gebruiken is het mogelijk om trends en ontwikkelingen over een langere periode in beeld te kunnen brengen. Dat betekent ook dat dataverzameling periodiek moet plaatsvinden. Zoveel mogelijk wordt daarom aangesloten bij of afgetapt van bestaande dataverzamelingen door de provincie zelf of bijvoorbeeld het Centraal Bureau voor de Statistiek. Het uitgangspunt is daarbij: bron data is 'openbaar, tenzij' en de monitoringsdata is 'open data, tenzij'. Verderop in dit document is per indicator verantwoord waarom die indicator is gekozen, welke data is gebruikt, welke bewerkingen van de data eventueel zijn uitgevoerd. Om te komen tot de beoogde kwaliteit van de data is gebruik gemaakt van [het stappenplan rondom de meetbaarheid, controleerbaarheid en monitoring/evaluatie van data](#).³

Typen indicatoren en scoresystematiek

Om de stap naar een leefomgevingstoets/plan-m.e.r. te kunnen zetten is de vraag naar de staat van de leefomgeving en het (beleidsmatige)oordeel daarover relevant. Met andere woorden, hoe scoort de leefomgeving van Zuid-Holland op de geïdentificeerde indicatoren. Om indicatoren te kunnen beoordelen, worden de indicatoren daarbij afgezet tegen een referentiewaarde. Afhankelijk van de indicator kan het type referentiewaarde verschillen:

- Kwantitatieve norm: als referentiewaarde wordt een afgesproken kwantitatieve norm aangehouden (bijvoorbeeld: luchtkwaliteit in de vorm van concentratie PM10).
- Trendmatige ontwikkeling: de referentiewaarde ontstaat vanuit een vergelijking met voorgaande jaren. Een voorbeeld kan de "openheid van het landschap" zijn.
- Benchmark: de referentiewaarde is gebaseerd op een vergelijking met de waarde in andere gebieden. Denk bijvoorbeeld aan de indicator die iets zegt over de "innovatie door het bedrijfsleven".

De informatie in de monitor wordt dus vooral beleidsrelevant wanneer de huidige staat wordt afgezet tegen de gewenste staat van de leefomgeving. Per indicator is daarom met een kleurscore aangegeven hoe de staat van de leefomgeving er buiten op dit moment voorstaat. De onderstaande score wordt daarbij vooralsnog toegekend op basis van 'professionele beoordeling'.

Score	Omschrijving
Groen	De score is 'goed'. Er is provincie breed overwegend geen sprake van knelpunten/problemen.
Oranje	De score is 'wisselend'. Er is provincie breed wisselend sprake van wel en geen knelpunten/problemen of risico op knelpunten.
Rood	De score is 'slecht'. Er is provincie breed overwegend sprake van knelpunten/problemen.
Grijs	Geen score mogelijk, de indicator is nog in ontwikkeling of nog niet beschikbaar.

Conform het advies van de commissie m.e.r. is het van belang om de staat van de leefomgeving systematisch, op een herleidbare manier en op transparante wijze bij te houden. En dus ook te beoordelen. Om die reden zal worden getracht om een meer kwantitatief afwegingskader te ontwikkelen om de kleurscore verder te onderbouwen. Een beoordeling kan het meest systematisch en transparant worden uitgevoerd als die beoordeling kan worden gerelateerd aan een specifiek vastgesteld beleidsdoel. Waarbij uiteraard van belang is dat er relevante relatie en causaal verband bestaat met de indicator voor het desbetreffende beleidsveld. Op het moment zijn specifiek vastgelegde beleidsdoelen nog onderdeel van nadere uitwerking.

Naast een score op huidige staat van de leefomgeving er nu voorstaat ten opzicht van de gewenste staat, is met een apart kleurscore aangegeven in welke richting de staat van de leefomgeving zich in de afgelopen periode heeft ontwikkeld. Ook hierbij wordt de score vooralsnog toegekend op basis van 'professionele beoordeling'.

Kleurscore	Omschrijving
Groen	De trend is positief, er is sprake van een ontwikkeling waarbij het aantal knelpunten/problemen afneemt.
Oranje	De trend is neutraal, er is sprake van een ontwikkeling waarbij het aantal knelpunten/problemen gelijk blijft.
Rood	De trend is negatief, er is sprake van een ontwikkeling waarbij het aantal knelpunten/problemen toeneemt.
Grijs	Geen trend mogelijk, de indicator is nog in ontwikkeling of nog niet beschikbaar.

Als algemene opmerking geldt dat we met de trend kijken alleen terugkijken op de ontwikkeling tot nu toe. We kijken niet vooruit.

³ Zie ook het [raamwerk dat ontwikkeld is voor Gegevenskwaliteit in de Omgevingswet](#).

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

Wijzigingen ten opzichte van het ‘Rad van de Leefomgeving’

Gekoppeld aan de vaststelling door Provinciale Staten van de Omgevingsvisie Zuid-Holland, is destijds een Leefomgevingstoets Zuid-Holland opgesteld. De staat van de leefomgeving werd hierin aan de hand van het ‘rad van de leefomgeving’ verbeeld. Het rad verbeeldde per thema op hoofdlijnen aan de hand van een dertigtal indicatoren de huidige situatie van de leefomgeving. Daar waar dit ‘rad van de leefomgeving’ in vrij korte tijd was samengesteld, is voor de eerste versie van de monitor leefomgeving Zuid-Holland gezocht naar indicatoren die specifiek voor Zuid-Holland relevant worden geacht om de staat van de leefomgeving weer te geven met databronnen van voldoende kwaliteit. Hieronder zijn de wijzigingen tussen het ‘rad van de leefomgeving’ en de eerste monitor leefomgeving Zuid-Holland weergegeven. De meeste indicatoren zijn daarbij ‘verhangen’ naar de nieuwe indeling.

Nieuwe indeling monitor leefomgeving Zuid-Holland			Oude indeling bij ‘rad van de leefomgeving’	
nr	Thema (nieuw)	Indicator (nieuw)	Thema (oud)	Indicator (oud)
1	Economie	Innovatie Zuid-Holland		
2		Grondstoffen gebruik	Economische transitie	Circulaire economie
3		Werkgelegenheidsontwikkeling	Verstedelijking	Kwaliteit en kwantiteit van woon- en werklocaties
4		Ondernemersvertrouwen		
5	Energie	Energiegebruik	Energietransitie	Energiegebruik
6		Duurzame energieopwekking	Energietransitie	Aandeel duurzame energie
7	Klimaat en water	Uitstoot broeikasgassen	Energietransitie	Uitstoot broeikasgassen
8		Waterveiligheid	Klimaatverandering	Waterveiligheid; Wateroverlast
9		Voldoende water (oppervlaktewater, grondwater, drinkwater)	Bodem en water	Kwaliteit en kwantiteit grond- en oppervlaktewater
10		Schoon water (oppervlaktewater, grondwater, drinkwater)	Klimaatverandering	Droogte
11		Bodemdaling	Bodem en water	Bodemdaling
12	Landschap & cultuurhistorie	Fysieke Landschapskenmerken (Leesbaarheid van het landschap)	Ruimtelijk kwaliteit	Cultuurhistorische en landschappelijk waarden; Archeologie en aardkunde
13		Grondgebruik	Energietransitie	Energie infrastructuur ruimtegebruik
14		Cultuurhistorie (erfgoed)		
15	Milieu en gezondheid	Luchtkwaliteit	Gezondheid en leefbaarheid	Luchtkwaliteit
16		Geluid	Gezondheid en leefbaarheid	Geluidhinder
17		Levensverwachting in goed ervaren gezondheid		
18		Beweegvriendelijke leefomgeving	Gezondheid en leefbaarheid	Mogelijkheden tot bewegen en recreatie
19		Aandachtsgebieden omgevingsveiligheid (incl. Kwetsbare objecten)	Gezondheid en leefbaarheid	Externe veiligheid
20	Natuur	Biodiversiteit (LPI)	Natuur en biodiversiteit	Biodiversiteit buiten Natuurnetwerk Zuid-Holland
21		Kwaliteit gebieden	Natuur en biodiversiteit	Natuurnetwerk Z-H buiten Natura 2000 gebieden
22		Kwaliteit habitattypen in Natura 2000 gebied met vastgesteld beheerplan	Natuur en biodiversiteit	Natura 2000 gebieden
23		Kwaliteit leefgebied/populatiegrootte vogel- en habitatrictlijnsoorten in N2000 gebied met vastgesteld beheerplan		
24		Stikstofoverschrijding gebieden		
25		Duurzame Landbouw	Economische transitie	Duurzame Landbouw
26	Verstedelijking en mobiliteit	Woningvoorraadontwikkeling	Verstedelijking	Kwaliteit en kwantiteit van woon- en werklocaties
27		Werknemers en inwoners binnen/ buiten (gecategoriseerde) HOV2019 en BSD 2018		
28		Leefbaarometer	Klimaatverandering	Hittestress
29		Nabijheid wonen - voorzieningen	Verstedelijking, Mobiliteit	Voorzieningenniveau, Bereikbaarheid weg, spoor, water en fiets
30		Verkeersslachtoffers	Mobiliteit	Verkeersveiligheid
	Afweging, waarom niet opgenomen in de monitor leefomgeving Zuid-Holland:		Restant:	
	De provincie Zuid-Holland heeft geen apart beleid op bodemkwaliteit en vruchtbaarheid. Onderdelen zijn opgenomen onder het beschermen, beheren en benutten van de bodem, ondergrond en fysieke leefomgeving.		Bodem en water	Bodemkwaliteit en vruchtbaarheid
	De provincie Zuid-Holland heeft geen structureel beleid op lichthinder, de mogelijkheden om lichthinder te beïnvloeden zijn beperkt en er vindt geen systematische monitoring plaats.		Gezondheid en leefbaarheid	Lichthinder
	Hoewel de provincie Zuid-Holland beleid heeft op internationaal personen- en goederenvervoer, is de invloed beperkt en er vindt geen systematische monitoring op plaats.		Mobiliteit	Internationale bereikbaarheid

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

Overzicht eerste versie monitor leefomgeving Zuid-Holland

In de onderstaande afbeelding vindt u een overzicht van de eerste versie van de monitor leefomgeving Zuid-Holland. De monitor is daarnaast beschikbaar als online digitale raadpleegomgeving, als onderdeel van het Omgevingsbeleid. In bètaversie is de online raadpleegomgeving naar verwachting vanaf 1 juni 2021 beschikbaar via: <https://monitorleefomgeving.zuid-holland.nl/>.

Indicatoren

Thema's

Ambities

Economie

- 1: Innovatie Zuid-Holland
- 2: Grondstoffen gebruik
- 3: Werkeloosheid
- 4: Ondernemersvertrouwen

Energie

- 5: Energiegebruik
- 6: Duurzame energieopwekking

Klimaat en water

- 7: Uitstoot broeikasgassen
- 8: Waterveiligheid
- 9: Voldoende water
- 10: Schoon water
- 11: Bodemdaling

Landschap en cultuurhistorie

- 12: Fysieke Landschapskenmerken
- 13: Grondgebruik
- 14: Cultuurhistorie (Erfgoed)

Milieu en gezondheid

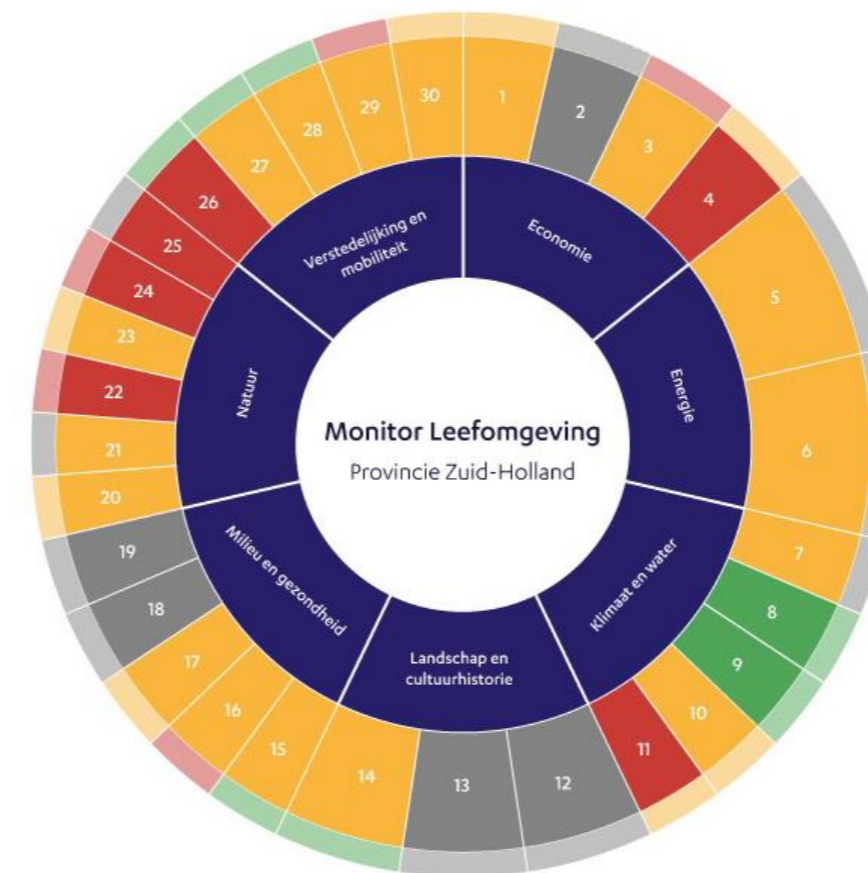
- 15: Luchtkwaliteit
- 16: Geluid
- 17: Levensverwachting in goed ervaren gezondheid
- 18: Beweegvriendelijke omgeving
- 19: Aandachtsgebieden omgevingsveiligheid

Natuur

- 20: Biodiversiteit
- 21: Kwaliteit gebieden
- 22: Kwaliteit habitattypen in Natura 2000 gebied
- 23: Kwaliteit leefgebied/populatiegrootte vogel- en habitatrictlijnsoorten in N2000 gebied
- 24: Stikstofoverschrijding gebieden
- 25: Landbouw

Verstedelijking en mobiliteit

- 26: Woningvoorraadontwikkeling
- 27: Werknemers en inwoners in HOV2019 en BSD
- 28: Leefbaarometer
- 29: Nabijheid wonen - voorzieningen
- 30: Verkeersslachtoffers

Huidige situatie

- In ontwikkeling
- Geen knelpunten
- Wisselend knelpunten
- Knelpunten

Ontwikkelrichting

- In ontwikkeling
- Positieve ontwikkeling
- Geen ontwikkeling
- Negatieve ontwikkeling

Afbeelding 1: Overzicht eerste versie monitor leefomgeving Zuid-Holland.

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

Toelichting per indicator

In de onderstaande tabel is de per indicator aangegeven waarom voor die indicator is gekozen, van welk type de indicator is, welke bronbestand wordt gebruikt en welke bewerkingen van de data eventueel zijn uitgevoerd. Ook is een zeer korte omschrijving opgenomen hoe de provincie Zuid-Holland in essentie de indicator beïnvloedt.

Economie

Indicator	Type	Waarom deze indicator?	Hoe beïnvloedt de provincie Zuid-Holland de indicator?	Bronbestand
Innovatie Zuid-Holland	Benchmark	In het coalitieakkoord van 2019-2023 is de ambitie uitgesproken op de meest innovatieve regio van Nederland te zijn.	De provincie beïnvloedt de indicator door de inzet van verschillende beleidsmaatregelen gericht op het beter benutten van het innovatiepotentieel van de bedrijven en kennisinstellingen in Zuid-Holland.	European Regional Competitiveness
Grondstoffen gebruik (nog in ontwikkeling)	Kwantitatieve norm	<i>De provincie heeft als doelstelling om in 2050 volledig (100%) circulair te zijn met als tussenstap in 2030 50% minder gebruik van primaire grondstoffen. Dit staat in de strategische beleidsnotitie Circulair Zuid-Holland: samen versnellen (PS-5-2-2020) en gebaseerd op het landelijk Grondstoffenakkoord. Op dit moment wordt een monitoringssystematiek opgebouwd om dit te meten. In het 2e kwartaal komt daarvan een nulmeting. De beoogde indicator moet in ieder geval inzichtelijk maken het totale grondstofgebruik in Zuid-Holland. We sluiten hierbij aan bij de landelijk ontwikkelde monitoringssystematiek van het PBL. Het totale grondstoffen gebruik wordt gesplitst in:</i> a. Primair: DMC: Domestic Material Consumption; direct gebruik RMC: Raw Material Consumption; gebruik in gehele keten b. Secundair CMUR: Circulair Materiaal Gebruik c. Biobased DMI: direct material intensity; welke mate van biobased materialen	<i>De provincie beïnvloedt de indicator zowel direct als indirect. Direct is er invloed op het grondstoffengebruik in Zuid-Holland door onze eigen inkoop- en aanbesteding. Indirect beïnvloedt de provincie Zuid-Holland de ontwikkeling door het stimuleren van netwerkvorming, kennisdeling en projecten.</i>	<i>Databronnen zijn in ontwikkeling en gebaseerd op verschillende nationale en internationale bronnen gebaseerd op het landelijk monitoringssysteem van het PBL voor Circulaire Economie bronnen:</i> LMA, CBS, RIVM, EU WASTRT, LISA ed.
Werkeloosheid	Trendmatige ontwikkeling	Werkeloosheid is een belangrijke graadmeter van de Zuid-Hollandse economie. De indicator meten we aan de hand van de ontwikkeling van het werkloosheidspercentage, oftewel de werkloze beroepsbevolking als percentage van de gehele beroepsbevolking.	De provincie beïnvloedt de indicator door de samenwerking tussen partijen te bevorderen en de ontwikkeling te stimuleren via subsidiebijdragen aan concrete projecten. Via het Human Capital akkoord werkt de provincie aan harde doelstellingen omtrent (om)scholing van personeel, het begeleiden van werknemers van werk naar werk en het aantrekken van internationaal talent.	StatLine - Arbeidsdeelname provincie (cbs.nl) En onze eigen monitor: www.zuid-hollandinzicht.nl
Ondernemersvertrouwen	Trendmatige ontwikkeling	Ondernemersvertrouwen is een belangrijke graadmeter van de Zuid-Hollandse economie, zeker in tijden van crisis.	De provincie beïnvloedt de indicator zeer beperkt. Er is geen specifieke inzet op het onderwerp ondernemersvertrouwen.	Statline – Ondernemersvertrouwen; regio (cbs.nl)

Energie

Indicator	Type	Waarom deze indicator?	Hoe beïnvloedt de provincie Zuid-Holland de indicator?	Bronbestand
Energiegebruik	Kwantitatieve norm	Energiegebruik en energiebesparing is een kwantificeerbare EU 2020 beleidsdoelstelling. Voor Nederland is dit 20% tussen 1990-2020.	Het provinciaal energietransitie beleid volgt de uitgangspunten van de 'Trias Energetica' uitgangspunten: 1. Beperk de energievraag; 2. Gebruik duurzame energie;	PZH Energiemonitor 2020 (binnenkort beschikbaar) (gebaseerd op RWS Klimaatmonitor)

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

			3. Indien nodig, gebruik fossiele energie efficiënt en schoon De provincie beïnvloedt het energiegebruik met name door energiebesparing te stimuleren, ondermeer via subsidie-bijdragen.	
Duurzame energieopwekking	Kwantitatieve norm	Duurzame energieopwekking is een kwantificeerbare EU 2020 beleidsdoelstelling. Voor Nederland is dit 14 procent van de totale energieconsumptie in 2020, en 16 procent in 2023	Het provinciaal energietransitie beleid volgt de uitgangspunten van de 'Trias Energetica' uitgangspunten: 1. Beperk de energievraag; 2. Gebruik duurzame energie; 3. Indien nodig, gebruik fossiele energie efficiënt en schoon De provincie beïnvloedt de duurzame energieopwekking met name door de samenwerking tussen partijen te bevorderen en het gebruik van schone energiebronnen zoals duurzame warmte, wind, zon, biomassa en delta-energie te stimuleren.	PZH Energiemonitor 2020 (binnenkort beschikbaar) (gebaseerd op RWS Klimaatmonitor)

Klimaat en water

Indicator	Type	Waarom deze indicator?	Hoe beïnvloedt de provincie Zuid-Holland de indicator?	Bronbestand
Uitstoot broeikasgassen	Kwantitatieve norm	Uitstoot van broeikasgassen is een kwantificeerbare EU 2020 beleidsdoelstelling. De NL doelstelling was 16% reductie tussen 2005-2020	De bijdrage van de provincie aan het landelijke doel om minder CO2 uit te stoten loopt via het Energieprogramma (zie eerder) en het voorkomen van bodemdaling (zie verderop).	PZH Energiemonitor 2020 (binnenkort beschikbaar) (gebaseerd op RWS Klimaatmonitor)
Waterveiligheid	Kwantitatieve norm	Toestand van de regionale keringen: % van de regionale keringen die voldoen aan de veiligheidsnorm. Doelstelling is dat in 2030 alle keringen voldoen. Opmerking hierbij is dat er altijd keringen zijn die om diverse mogelijke redenen niet aan de norm voldoen.	De provincie maakt afspraken met de waterschappen over de voortgang en de waterschappen stellen jaarlijks een rapportage op over deze voortgang. De invloed van de provincie is beperkt.	Waterveiligheid regionale keringen
Voldoende water	Kwantitatieve norm	De indicator Voldoende water bestaat uit 2 deelindicatoren: 1. Voldoende oppervlaktewater 2. Voldoende grondwater De deelindicator voldoende oppervlaktewater kent geen normering volgens de Kaderrichtlijn Water (KRW). De deelindicator voldoende grondwater kent een normering op het aantal van de 5 grondwaterlichamen dat "goed" scoort op de deelttest 'waterbalans' op basis van de toestand- en trendbeoordeling vanuit de KRW. Deze deelindicator is meetbaar en gekoppeld aan de KRW toestand- en trendbeoordeling.	De (grond)waterbalans is op hoofdlijnen afhankelijk van de hoeveelheid neerslag, -verdamping, afvoer, -waterverbruik en -infiltratie. De provincie beïnvloedt dit met name (deels) door: 1. Klimaat adaptieve inrichting (voldoende waterberging) 2. Ruimtelijke ordening; keuzes voor landgebruik in relatie tot verdamping (bos, stedelijk, agrarisch/type gewas) en infiltratie (grondwateraanvulling) 3. Slim waterverbruik met name in droge perioden, samen met de waterschappen, drinkwaterbedrijven, gemeenten, bedrijven en particulieren. Samenwerking en bewustwording.	Waterkwaliteitsportaal van het Informatiehuis water. waterkwaliteitsportaal
Schoon water	Kwantitatieve norm	De indicator Schoon water bestaat uit 2 deelindicatoren: 1. Schoon oppervlaktewater 2. Schoon grondwater De deelindicator schoon oppervlaktewater kent een normering op het aantal van de 125 oppervlaktewaterlichamen dat a. "goed" scoort op ecologische waterkwaliteit (d.w.z. "groen" op alle ecologische 11 parameters van de KRW)	<u>Schoon Oppervlaktewater:</u> De waterschappen voeren als waterbeheerder maatregelen uit om de KRW-doelen te behalen. De provincie kan hierin invloed op uitoefenen door te participeren en/of mee te financieren. Dit betreft win-win situaties waarmee ook doelen gediend worden waar de provincie verantwoordelijk voor is.	Waterkwaliteitsportaal van het Informatiehuis water. waterkwaliteitsportaal

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

		<p>en b. waar bovendien de verontreiniging door de chemische stoffen beneden de norm van de KRW blijft.</p> <p>De deelindicator schoon grondwater kent een normering op het aantal van de 5 grondwaterlichamen dat “goed” scoort op de deelttest ‘chemie’ voor de chemische grondwaterkwaliteit (d.w.z. “groen” op de parameters van de KRW).</p> <p>Beide deelindicatoren zijn meetbaar en gekoppeld aan de KRW toestand- en trendbeoordeling.</p>	<p>Schoon grondwater:</p> <p>Onder de Omgevingswet hebben alle decentrale overheden een rol t.a.v. grondwaterkwaliteit, ieder vanuit hun eigen taken en de daarbij horende bevoegd gezag rollen. De provincie heeft hierin een coördinerende en regisserende rol. Momenteel stelt de provincie een ‘beleidskader grondwaterkwaliteit’ op als onderdeel van het nieuwe Omgevingsbeleid en Regionaal Waterprogramma.</p>	
Bodemdaling	Kwantitatieve norm	<p>In provinciaal beleid is “beperken maatschappelijke kosten door bodemdaling” een beleidsregel. Dit gaat over zowel directe kosten door schade in bebouwde omgeving aan infrastructuur, funderingen, etc. , als indirecte CO2 uitstoot in veenweide door veenoxidatie.</p> <p>In Klimaatakkoord is afgesproken om de “uitstoot van CO2” en andere broeikasgassen door veenoxidatie te reduceren, op nationaal niveau met totaal 1 Mton in 2030. Op basis van bodemkaart en modelmatige berekeningen is (voorlopig) bepaald dat Zuid-Holland voor ca 22% - ofwel 0,22 Mton - kan bijdragen aan de nationale opgave van 2030.</p>	<p>In het Klimaatakkoord is voor veenweide afgesproken dat de provincies regie nemen om in samenwerking met andere overheden en maatschappelijke partijen een Regionale Veenweide Strategie op te stellen.</p>	Staat van Zuid-Holland

Landschap en cultuurhistorie

Indicator	Type	Waarom deze indicator?	Hoe beïnvloedt de provincie Zuid-Holland de indicator?	Bronbestand
Fysieke Landschapskenmerken (nog in ontwikkeling)	Nader te bepalen	<p>Voor deze indicator gaat het om feitelijke, meetbare kenmerken van landschap. Denk aan de kenmerkende maat van de open ruimte en kenmerkende landschapselementen zoals lijnvormige beplantingen. We zijn daarvoor op zoek naar zoveel mogelijk objectieve indicatoren.</p> <p>Naar aanleiding van een advies van het College van Rijksadviseurs, dat is overgenomen door de ministers van BZK, OCW en LNV, wordt op dit moment een landelijke Monitor Landschap ontwikkeld. De monitor beoogt het landschap in beeld te brengen aan de hand van 6 indicatoren. De Monitor Landschap gaat uit van open data en beoogt de indicatoren zo waardenvrij mogelijk weer te geven. Voor de monitor leefomgeving Zuid-Holland sluiten we aan bij deze landelijke monitor, zodat we gebruik maken van dezelfde indicatoren als het rijk, veranderingen in landschaps-kenmerken op dezelfde wijze inzichtelijk worden gemaakt om spraakverwarring te voorkomen. De monitor is op het moment nog in ontwikkeling en dus nog niet beschikbaar.</p>	<p>De provincie beïnvloedt de indicator door sturing vanuit ruimtelijk (kwaliteits)beleid, beleid voor verstedelijking, landschapsinclusief (landbouw)beleid, programma's voor landschapsontwikkeling (bos- en bomenbeleid, recreatie- en natuurbeleid en erfgoedbeleid).</p>	PM landelijk Monitor Landschap (in ontwikkeling)

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

		<i>Op basis van de landelijke indicatoren kunnen er, indien nodig, bij een volgende actualisatie van de monitor leefomgeving Zuid-Holland voor Zuid-Holland gebied specifieke indicatoren toegevoegd worden.</i>		
Grondgebruik (nog in ontwikkeling)	Nader te bepalen	Voor deze indicator gaat het om feitelijke, meetbare kenmerken van landschap. Denk aan oppervlakte van voor een landschapstype kenmerkend landgebruik zoals grasland of akkerland. Een ander voorbeeld is de mate van voorkomen van verspreide verstedelijking. Ook hier sluiten we voor de monitor leefomgeving Zuid-Holland aan bij de nog in ontwikkeling zijnde landelijke Monitor Landschap.	De provincie beïnvloedt de indicator door sturing vanuit ruimtelijk (kwaliteits)beleid, beleid voor verstedelijking, landschapsinclusief (landbouw)beleid, programma's voor landschapsontwikkeling (bos- en bomenbeleid, recreatie- en natuurbeleid en erfgoedbeleid).	PM landelijk Monitor Landschap (in ontwikkeling)
Cultuurhistorie (Erfgoed) (nog in ontwikkeling)	Kwantitatieve norm	Voor de indicator Cultuurhistorie hebben we voornamelijk de erfgoedindicator het 'Restauratievolume' uit de provinciale Erfgoedmonitor beschikbaar. Dit restauratievolume betreft het aantal rijksmonumenten (uitgezonderd woonhuizen) dat in een matige tot slechte onderhoudsstaat verkeert en waarvoor een restauratie noodzakelijk is. De indicator is daarnaast nog in ontwikkeling, omdat we ook voor deze indicator nadrukkelijk raakvlakken zien met de in ontwikkeling zijnde landelijke Monitor Landschap.	De provincie ondersteunt de restauratie van rijksmonumenten (uitgezonderd woonhuizen). Dat gebeurt via de Subsidieregeling restauratie rijksmonumenten. https://www.zuid-holland.nl/onderwerpen/landschap/erfgoed-cultuur/restauratie/	Provinciale Erfgoedmonitor ZH PM landelijk Monitor Landschap (in ontwikkeling)

Milieu en gezondheid

Indicator	Type	Waarom deze indicator?	Hoe beïnvloedt de provincie Zuid-Holland de indicator?	Bronbestand
Luchtkwaliteit – ruimtelijk verdeelde waarden NOx en PM10	Kwantitatieve norm	Wettelijk moet de luchtkwaliteit voldoen aan de Europese grenswaarden uit de richtlijn 2008/50/EG, die zijn overgenomen in de Nederlandse Wet milieubeheer voor stikstofdioxide (NO2) en fijn stof (PM10). Daarnaast is het streven onder het Schone Luchtakkoord (SLA) om in 2030 de WHO-advieswaarden uit 2019 voor stikstofdioxide en fijn stof te behalen. Stikstofdioxide en fijn stof zijn de meest gezondheidsbedreigende stoffen in de lucht. De voortgangsrapportage toont de berekende luchtkwaliteit.	Een groot deel van de luchtkwaliteit wordt bepaald door buitenlandse bronnen. De directe invloed van de provincie op groot deel van de bronnen is beperkt. De provincie beïnvloedt de indicator via subsidies (denk aan energietransitie) en coöperatie (zoals afsprakenkader in het kader van het Schone Lucht Akkoord, citizen science en ondersteuning gemeenten), vergunningverlening voor de industrie en voorzieningen zoals walstroom langs provinciale infrastructuur.	Voortgangsrapportage luchtkwaliteit
Geluid – berekend geluid langs provinciale wegen	Kwantitatieve norm	Geluidhinder wordt bepaald door de hoeveelheid decibel op een gegeven moment en plaats, en de hinderbeleving. Geluid wordt echter grotendeels berekend, wat maakt dat alleen gemiddelde waarden voor een aantal bronnen beschikbaar zijn. Het zicht op hinderbeleving, piekgeluiden en feitelijk geluid is zeer beperkt – voornamelijk omdat het lastig te meten is. De berekende hoeveelheid geluid is een redelijke – en op dit moment de enige goed beschikbare – indicatie van geluidhinder. Betere indicatoren vragen ook om aanvullende monitoring.	Voor een niet onbelangrijk deel (provinciale wegen) is de provincie direct verantwoordelijk. Verkeer is een belangrijke bron, provinciale wegen liggen relatief dicht bij bebouwing en veroorzaken (door de hogere snelheid) relatief veel lawaai. Voor andere bronnen (industrie, luchtvaart, windmolens, stedelijk geluid) heeft de provincie gedeelde verantwoordelijkheid en invloed.	EU geluidskaart provinciale wegen, Actieplan Geluid

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

Levensverwachting in goed ervaren gezondheid	Kwantitatieve norm	De indicator van de levensverwachting in goede gezondheid wordt o.a. door het Rijk gebruikt als overall effectmeting. Daarbij wordt ook aan de invloed van een gezonde leefomgeving een groot belang toegekend. Vanuit de provinciale opgave Gezond en Veilig wordt hierop aangesloten.	De provincie heeft vooral invloed op de inrichting van een gezonde leefomgeving en daarmee ook in enige mate op een gezonde leefstijl. Dit zijn twee belangrijke factoren die een gezonde levensverwachting bepalen. De provincie doet dit samen met andere overheden.	Gezondheidsmonitor RIVM, CBS, GGD-en Volksgezondheidszorg De gezondheidsmonitor bevat gegevens op landelijk, regionaal en lokaal niveau.
Beweegvriendelijke omgeving (nog in ontwikkeling)	Kwantitatieve norm	<p><i>De kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving is één van de kernindicatoren van Ministerie VWS voor sport en bewegen. De kernindicator bestaat uit zes deelindicatoren, waarvan er vijf zijn opgenomen in de monitor leefomgeving:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Sport- en speelplekken (o.a. aantallen, speeltuinen, schoolterreinen, openbaar zwembad) - Sport- speel- en beweegruiimte (o.a. parken, water geschikt voor recreatief gebruik uitgedrukt in hectares) - Routes (o.a. fiets- en wandelpaden uitgedrukt in meters) - Buitengebied (o.a. bos, heide, zand uitgedrukt in hectares) - Nabijheid van voorzieningen (o.a. gemiddelde afstand tot commerciële en publieke voorzieningen (bijv. school)) <p><i>Deelindicator publieke sportaccommodaties wordt buiten beschouwing gelaten, aangezien het provinciale Sport & Recreatiebeleid gericht is op ongeorganiseerd sporten en bewegen.</i></p> <p><i>De kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving laat zien hoe de publieke ruimte in de fysieke woonomgeving scoort (op een vijfpuntschaal, 1= beweegonvriendelijk, 5 = beweegvriendelijk) op de mogelijkheid voor mensen om te sporten en te bewegen. De veronderstelling is dat een meer beweegvriendelijke omgeving bijdraagt aan meer sporten en bewegen.</i></p> <p><i>De kernindicator is voor het laatst gemeten in 2017 en nu herzien door het Mulier Instituut. De nieuwe versie wordt in 2021 gepubliceerd. Hiermee komen de deelindicatoren te vervallen. Deze worden vervangen door vier deelindicatoren die beter wetenschappelijk zijn onderlegd en in plaats van gemeenteniveau op wijkniveau. Van de deelindicatoren zijn twee relevant voor het provinciale Sport & Recreatie beleid:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Sport- en speelplekken - Groen en blauw <p><i>Deelindicatoren voorzieningen en sportaccommodaties zijn gericht op de georganiseerde sport en worden bij gebruik van de nieuwe indicator buiten beschouwing gelaten.</i></p> <p><i>Voor nu wordt de huidige kernindicator gebruikt voor de Monitor leefomgeving. Zodra de nieuwe versie beschikbaar is wordt deze indicator in de Monitor leefomgeving aangepast.</i></p>	De provincie beïnvloedt de beweegvriendelijkheid van de leefomgeving via o.a. subsidieregelingen beweegvriendelijke leefomgeving en via provinciaal recreatie-, loop- en fietsbeleid.	<p>^[1] Sport en beweging in cijfers</p> <p>^[2] Brondocument voor Monitor Leefomgeving: Volksgezondheidszorg</p>

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

<p><i>Aandachtsgebieden omgevingsveiligheid (incl. Kwetsbare objecten) (nog in ontwikkeling)</i></p>	<p><i>Nader te bepalen</i></p>	<p><i>Het doel is een veiliger Zuid-Holland. Dit doet de provincie door de kans te minimaliseren dat grote groepen mensen slachtoffer worden van ongevallen met gevaarlijke stoffen. Deze indicator geeft zicht op de bescherming van personen binnen groepsrisico aandachtsgebieden.</i></p> <p><i>Toelichting:</i> <i>Het rijksbeleid en de rijksregelgeving ten aanzien van het groepsrisico is met de komst van de Omgevingswet gemoderniseerd. Het rijksbeleid is niet langer gericht op het kwantitatief verantwoorden van het aantal dodelijke slachtoffers (fN-curve) maar het kwalitatief bieden van ‘voldoende’ bescherming binnen de zogenaamde groepsrisico aandachtsgebieden.</i></p> <p><i>Groepsrisico aandachtsgebieden zijn de gebieden rond risicobronnen waar personen binnenshuis, zonder aanvullende maatregelen, dodelijk slachtoffer kunnen worden als gevolg van een brand, een explosie of een gifwolk, die als gevolg van een incident bij de risicobron.</i></p> <p><i>De bestaande en nieuwe risico veroorzakende activiteiten in combinatie met de woningbouwopgave vergroot de kans dat een groep personen wordt betrokken bij een incident met gevaarlijke stoffen.</i></p>	<p><i>De provincie beïnvloedt de indicator door drie beleidsinstrumenten in te zetten:</i></p> <ol style="list-style-type: none"> <i>1. Nota VTH</i> <i>Bij vergunningverlening aan bedrijven stuurt de provincie aan op een zo veilig mogelijke situatie met oog voor de bestaande leefomgeving. Hierbij richt de provincie zich o.a. op de hoogte van het groepsrisico, toepassing van Best Beschikbare Technieken (BBT) en op clustering van risico veroorzakende activiteiten binnen aangewezen risicogebieden.</i> <i>2. Omgevingsverordening</i> <i>Bij ruimtelijke ontwikkelingen in een groepsrisico aandachtsgebied houden gemeenten rekening met het groepsrisico. De gemeente betreft de provinciale omgevingsverordening in de besluitvorming.)</i> <i>3. Omgevingsprogramma Externe Veiligheid:</i> <i>Waarin de provincie bron gericht invloed uitoefent op rijksbeleid ten aanzien van groepsrisico als gevolg van Rijkstransportroutes (basisnet) en buisleidingen. Effect gericht krijgen groepen niet-zelfredzame personen onder het nieuwe rijksbeleid binnen aandachtsgebieden een hoger niveau van bescherming. Het nieuwe rijksbeleid versterkt het provinciale beleidsdoel ‘verantwoord combineren’.</i> 	<p><i>PM (mogelijk via rijksprogramma Modernisering Omgevingsveiligheid (MOV))</i></p>
--	--------------------------------	--	---	--

Natuur

Indicator	Type	Waarom deze indicator?	Hoe beïnvloedt de provincie Zuid-Holland de indicator?	Bronbestand
Biodiversiteit	Trendmatige ontwikkeling	Deze indicator (LPI, Living Planet Indicator) is één van de provinciale indicatoren voor biodiversiteit die worden berekend door het Centraal Bureau voor de Statistiek en geeft de stand van zaken op hoofdniveau aan. Hij wordt ook gebruikt in de voortgangsrapportage van de provincie. De indicator is gebaseerd op de trend in aantal en verspreiding van ca 225 soorten waarvoor voor Zuid-Holland voldoende informatie beschikbaar is.	Dit is een effectindicator op hoofdniveau, de directe invloed van de provincie hierop is beperkt. Deels doordat het om soorten gaat waar de provincie geen gericht beleid voor heeft, deels doordat vele andere factoren buiten de provinciale invloedssfeer invloed hebben op de indicator.	De LPI wordt berekend door het CBS op basis van overwegend gegevens uit het NEM (Netwerk Ecologische Monitoring). <i>(Niet openbaar beschikbaar)</i>
Kwaliteit gebieden	Kwantitatieve norm	Voor de kwaliteit van de natuur binnen het Natuurnetwerk Nederland is een landelijke systematiek die door alle provincies gebruikt wordt. Voor de verschillende beheertypen uit het SNL-stelsel (Subsidie Natuur- en Landschapsbeheer) zijn hierin verschillende maatlaten opgenomen om de kwaliteit te beoordelen. De indicator is opgenomen in de voortgangsrapportage van de provincie, de waarde betreft het aandeel van de beoordeelde gebieden dat op kwaliteit ‘hoog’ scoort.	De provincie heeft directe invloed via het verstrekken van de SNL subsidie waarmee grote delen van het Natuurnetwerk Nederland beheerd wordt.	SNL-monitoringsdata in de NDFF (Nationale Database Flora en Fauna). <i>(Niet openbaar beschikbaar)</i>
Kwaliteit habitattypen in Natura 2000 gebied	Kwantitatieve norm	De gebruikte indicator betreft het aandeel van het oppervlak habitattypen dat een goede kwaliteit heeft volgens het meest recent vastgesteld beheerplan. Deze indicator is ook opgenomen in de voortgangsrapportage van de provincie.	De provincie heeft directe invloed. De provincie maakt de beheerplannen en financiert maatregelen om de kwaliteit te verbeteren. Ook via het Programma Natuur heeft de provincie invloed, om bijvoorbeeld stikstofdepositie tegen te gaan.	Natura 2000-beheerplannen, die voor de beoordeling van de habitatkwaliteit uitgaan van monitoringsdata.

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

				<i>(Niet openbaar beschikbaar)</i>
Kwaliteit leefgebied/ populatiegrootte vogel- en habitatrictlijn- soorten in N2000 gebied	Kwantitatieve norm	De gebruikte indicator betreft het aandeel van de soorten dat in een goede staat van instandhouding verkeert volgens het meest recent vastgesteld beheerplan. Deze indicator is ook opgenomen in de voortgangsrapportage van de provincie.	De provincie heeft directe invloed, via de meeste (niet alle) beheerplannen die door de provincie worden gemaakt.	Natura 2000-beheerplannen, die voor de beoordeling van de staat van instandhouding uitgaan van monitoringsdata <i>(Niet openbaar beschikbaar)</i>
Stikstofoverschrijding gebieden	Kwantitatieve norm	De uitstoot van stikstof zorgt voor een bepaalde concentratie stikstof in de lucht, die vervolgens neerslaat op de aarde (depositie). Sommige habitattypen/leefgebieden hebben een lage tolerantie voor (de effecten van) stikstof. Wanneer de depositie hoger is dan de dan kritische depositie waarde (de KDW), gaan bepaalde soorten woekeren en worden andere verdrongen. Dit zorgt voor een achteruitgang in biodiversiteit. Om de natuur te beschermen dient de emissie en depositie te worden gereduceerd. Om de vooruitgang van deze reductie te meten, wordt de ontwikkeling (in oppervlak overbelaste natuur) gemonitord.	De provincie werkt aan het reduceren van stikstofdeposities door het volgen van verscheidene actielijnen (transitie HIC en landbouw, verduurzaming stedelijk netwerk) en vier gebiedsgerichte aanpakken. Via deze aanpak heeft de provincie invloed op de depositie, maar is daarbij ook afhankelijk van de bronmaatregelen en het klimaatakkoord die landelijk worden uitgevoerd.	Depositie per natuurgebied (zuid-holland.nl) (Gebaseerd op AERIUS Monitor)
Landbouw	Trendmatige ontwikkeling	In opdracht van de provincie Zuid-Holland is een Barometer Duurzame Landbouw ontwikkeld, gebaseerd op gevalideerde data. De barometer is samengesteld uit verschillende indicatoren die de stand van de verduurzaming aangeven, en is daarmee de best beschikbare indicator (set).	De provincie streeft naar gezond, duurzaam en betaalbaar eten voor iedereen in Zuid-Holland, maar ook een landbouwsector waarbij economie en omgeving in balans zijn. Daarbij zet de provincie vooral in op verbreden en versnellen van verduurzaming voor de hele sector. De provincie beïnvloedt de indicator door het aangaan van gebiedsgerichte samenwerking en het stimuleren van de ontwikkeling via subsidieverlening.	Barometer duurzame landbouw, 1-meting 2019: https://edepot.wur.nl/472264

Verstedelijking en mobiliteit

Indicator en score	Type	Waarom deze indicator?	Hoe beïnvloedt de provincie Zuid-Holland de indicator?	Bronbestand
Woningvoorraad- ontwikkeling	Kwantitatieve norm	In het provinciale Omgevingsbeleid is als een van de opgaven benoemd het bevorderen van de beschikbaarheid van voldoende passende woningen in een aantrekkelijke leefomgeving, aansluitend op de behoefte van verschillende doelgroepen. Dit betekent dat de gerealiseerde woningvoorraadtoename in aantal in de pas moet lopen met de provinciaal geraamde gewenste woningvoorraadtoename (behoefte) op basis van de geprognoseerde ontwikkeling van het aantal huishoudens (Woningbehoefteraming/Trendraming), en waarbij de geplande nieuwe woningen netto (ook) in de pas moeten lopen met de provinciaal toegestane maximale programmeerruimte (130%) in verband met planvertraging en -uitval.	De provincie beïnvloedt de indicator indirect. Via regels aan gemeentelijke bestemmingsplannen die een nieuwe stedelijke ontwikkeling mogelijk maken. Daarnaast stelt de provincie in beginsel driejaarlijks de gewenste woningvoorraadtoename per regio vast en op basis daarvan aanvaardt zij jaarlijks al dan niet de regionale woningbouwprogramma's als uitgangspunt voor de behoefte-onderbouwing aan nieuwe woningen in het kader van de Ladder voor duurzame verstedelijking. Verder ondersteunt de provincie met een versnellingsaanpak, capaciteit, financiële middelen, onderzoek & verkenningen en data gemeenten en andere partijen die een bijdrage leveren aan de woningbouw.	Woonbarometer 2020 (voor dashboard zelf: CBS en gemeenten in Zuid-Holland, bewerking PZH).
Werknemers en inwoners in HOV2019 en BSD	Kwantitatieve norm	In Zuid-Holland moet iedereen zich thuis kunnen voelen in sterke steden en dorpen. Daarvoor moeten er voldoende woningen van de juiste kwaliteit op de juiste locatie zijn. Er wordt primair gekozen voor bouwen in bestaand bebouwd gebied en nabij knooppunten van hoogwaardig openbaar vervoer.	De provincie beïnvloedt de indicator door ruimtelijk beleid, zoals de verstedelijkingstrategie, de bedrijventerreinenstrategie, het verstedelijkingssakkoord en woon-werkakkoorden.	LISA, CBS (jaarlijks geactualiseerd)

Monitor leefomgeving Zuid-Holland – Indicatoren en scores

Versie: Ter bespreking aangeboden aan Provinciale Staten – mei 2021

		Bereikbaarheid is daarbij geen op zichzelf staand doel, maar bevordert de leefbaarheid, welzijn, economische ontwikkeling en een goede ontsluiting van woon- en werkgebieden.		
Leefbaarometer	Kwantitatieve norm	<p>Het Omgevingsbeleid onderstreept dat Zuid-Holland een regio wil zijn waar mensen met plezier wonen, werken en recreëren in een aantrekkelijke, groene en gezonde omgeving. De vitaliteit en kwaliteit van de leefomgeving staat echter onder druk door potentieel conflicterende ruimteclaims op terreinen als woningbouw, economie, energie en klimaat. Het doel is om een kwaliteitsrijke ruimtelijke inrichting te realiseren waarbij ruimte is en blijft voor nieuwe initiatieven. Samen met andere partijen werkt de provincie aan een gezonde, sociale en duurzame leefomgeving.</p> <p>De Leefbaarometer geeft informatie over de leefbaarheid in alle buurten en wijken, waarbij leefbaarheid is gedefinieerd als de mate waarin de leefomgeving aansluit bij de voorwaarden en behoeften die er door de mens aan worden gesteld.</p>	<p>De Leefbaarometer is een brede indicator. De provincie beïnvloedt de verschillende onderdelen die betrekking hebben op de leefbaarheid. Voorbeelden daarvan zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zorgen voor voldoende afstand tussen woningen en bedrijvigheid om milieu- en geluidshinder te voorkomen, bijvoorbeeld van spoor en industrie. • Stimuleren van voldoende groen en water in en om woonwijken, in de steden en op bedrijventerreinen. • Vernieuwen van verouderd woningaanbod, bedrijventerreinen en slecht-lopende winkelcentra. • Voldoende recreatiemogelijkheden bieden 'om de hoek'. 	<p>Leefbaarometer (tweejaarlijks geactualiseerd)</p>
Nabijheid wonen - voorzieningen	Kwantitatieve norm	Een goede bereikbaarheid is voor Zuid-Holland van groot belang. Dat mensen zich gemakkelijk en comfortabel kunnen verplaatsen tussen gebieden en dat voorzieningen en werk goed bereikbaar zijn, is niet alleen belangrijk voor de leefbaarheid en individuele ontwikkeling maar ook voor de concurrentiepositie van de regio.	De provincie beïnvloedt de indicator door ruimtelijk beleid, zoals de verstedelijkingsstrategie en het verstedelijkingsakkoord.	<p>CBS Nabijheidsstatistieken (jaarlijks geactualiseerd)</p>
Verkeersslachtoffers	Kwantitatieve norm	De meest directe manier om de verkeers(on)veiligheid te meten is het aantal verkeersslachtoffers.	<p>Het verkeersveiligheidsbeleid van de provincie is gebaseerd op een aantal pijlers:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Een veilige inrichting van de weg (infrastructuurkant). • Educatie (oa School op Seef, Totally traffic). • Gedrag (bijvoorbeeld BOB of Wij gaan weer naar school). <p>Op een veilige inrichting van de eigen provinciale wegen heeft de provincie een grote invloed. De veilige inrichting van gemeentelijke wegen beïnvloedt de provincie door het verstrekken van diverse subsidies. Op de inrichting van Rijkswegen heeft de provincie weinig invloed.</p> <p>Verkeersveilig gedrag beïnvloedt de provincie via het Regionaal Ondersteuningsbureau Verkeersveiligheid (ROV), een uitvoeringsorganisatie van de provincie Zuid-Holland en de Metropoolregio Rotterdam Den Haag.</p>	<p>Overledenen; doden als gevolg van verkeersongeval in Nederland, provincie</p>